

Bölüm 12

SPORCUYU TANIMADA PSİKOLOJİK BİR DNA: MİZAÇ ve DOKUZ TIP MİZAÇ MODELİ

Lale YILDIZ ÇAKIR¹

GİRİŞ

Geçmişten günümüze psikolojinin temel konusu, insan davranışlarını anlamak ve bireyler arası farklılıkları açıklamak olmuştur. Bilinmektedir ki insan davranışı, birkaç belirleyiciye göre değerlendirilemeyecek kadar gizemli ve sonsuzdur (Sağlık, 2021; Ertürk, 2017). Bu gizemi bir parça da olsa anlamak ve davranışa neden olan uyarıcıları belirleyebilmek için hem çevresel hem de genetik etkenlerin bir arada gözetilmesi gerekliliği uzun yıllardır savunulmaktadır (Furr & Funder, 2018). Çünkü insanoğlu, içindeki duygu ve düşüncelerinin yanı sıra dış dünyada yer alan kişi, olay ve nesnelere de algılar. İnsanın neyi, nasıl algıladığına yönelik sorular, psikoloji biliminin bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasından sonra değer kazanmaya başlamıştır (Hales, Wesselmann, & Hilgard, 2019). Daha sonraları bilim insanları kişiliğin yapısını ve davranışın çıkış yönünü açıklayan birçok kavramsal sistem ve kuram geliştirmişlerdir. Bu kuramlar arasında en öncü olan Freud'un kişilik kuramıdır ve insanın doğasını yeni bir gözle algılamaya yol açmıştır (Özkent, 2021). Kişiliğin oluşumu ve gelişimi üzerine yapılan çalışmaların artmasıyla da zekâ, yetenek, öğrenme biçimi, cinsiyet ve karakter gibi özelliklerin sıklıkla yer aldığı görülmektedir (Yelpaze, & Ceyhan, 2015; Schmitt, Realo, Voracek, & Allik, 2008). Bunun yanı sıra kişilik psikolojisi olarak adlandırılan ve kişiliğin nasıl geliştiğini ortaya koyan araştırmalarda, insan psikolojisini anlamanın temelinde mizaç ve karakter kavramları olduğu savunulmaktadır (Qiu, Wang, & Yang, 2015). Temelde kişilik gelişimi, bireyin hem sosyal hem fiziksel çevresi içinde tutarlı bir şekilde gösterdiği özelliklerinin oluşumu olarak tanımlanabilir (Coon, & Mitterer, 2008). Toplumumuzda kişilik, karakter ve mizaç kavram-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, laleyildiz@mu.edu.tr

Gerek eğitim-öğretim gerekse antrenman süreci olsun, bireyin,

- Dünyayı mükemmel hale getirme çabasındaki DTM1'i;
- İnsanlarla ilgilenme ve yardım etme çabasındaki DTM2'yi;
- Başarı, saygı ve takdir edilme çabasındaki DTM3'ü;
- Kendilerini herkesten farklı kılma çabasındaki DTM4'ü;
- Bilgi toplama, öğrenme ve mantıklı olma çabasındaki DTM5'i;
- Tehlikeleri ortaya çıkarma ve güvenliği sağlama çabasındaki DTM6'yı;
- Yeniyi ve eğlenceyi yakalama çabasındaki DTM7'yi;
- Güç ve kontrolü elde tutma çabasındaki DTM8'i ve
- Uyumlu, huzurlu ve hoşgörülü olma çabasındaki DTM9'u tanıyabilmesi, eğitim-öğretimin bireye özgü düzenlenmesine önemli katkılar sunabilir.

KAYNAKLAR

- Acarkan, İ. (2022). *Enneagram ile Kendini Keşfet*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ateş, A. (2019). *Öğretmenlerin mizaçları ile güç mesafesi alguları arasındaki ilişki*, Marmara Üniversitesi-İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aycan, K. (2017). Dokuz Tip Mizaç Modeli ile aktif müzik eğitimi uygulamalarının ilişkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37 (3), 911-938. Doi: 10.17152/gedad.337237
- Bastian, K.C., McCord, D.M., Marks, J.T., & Carpenter, D.A (2017). Temperament for teaching? Associations between personality traits and beginning teacher performance and retention. *AERA Open*, 3(1), 1-17.
- Batı, U. (2016). *Enneagram ile Kişilik Analizi*, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgin, Ö. (2019). İbn-i Sîna'nın mizaç teorisi sadece fizyolojik bir sorun mudur? *Journal of International Social Research*, 12 (65), 580-599.
- Celep, M. U. (2020). *Okul öncesi özel eğitimde çalışan öğretmenlerin oyun öğretimine ilişkin öz yeterlikleri ve yaratıcı kişilik özelliklerinin incelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Chestnut, B., & Uranio Paes, M.M. (2021). *The Enneagram Guide to Waking Up: Find Your Path, Face Your Shadow, Discover Your True Self Paperback*, Hampton Roads Publishing, Virginia, USA.
- Coon, D., & Mitterer, J.O. (2008). *Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behavior*. Wadsworth: Cengage Learning: 388-425.
- Çiçek, İ. & Aslan, A. E. (2020). Kişilik ve beş faktör kişilik özellikleri: Kuramsal bir çerçeve. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 137-147.

- Deary, I.J. (2009). The trait approach to personality. In Corr, P.J., & Matthews G. (Edit.). *The combridge handbook of personality psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erkan, İ. (2020). *Enneagram modeline göre öğretmen adaylarının kişilik tipleri ile sınıf yönetimi öz yeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ertürk, E.M. (2017). Bilimsel psikolojinin tarihsel süreci üzerine, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7, (14), 161-180.
- Furr, RM, & Funder, DC. (2018). *Persons, situations, and person-situation interactions*. Handbook of Personality: Theory and Research. 4. Edition. The Guilford Press, 667-685.
- Gartstein, M.A., Putnam, S.P., Aron, E.N., & Rothbart, M.K. (2016). Temperament and personality. In S. Maltzman (Ed.), *The Oxford handbook of treatment processes and outcomes in psychology: A multidisciplinary, biopsychosocial approach*, Oxford University Press. 11-41.
- Hales, A.H., Wessellmann, E.D. & Hilgard, J. (2019). Improving psychological science through transparency and openness: An Overview. *Perspectives on Behavior Science*, 42, 13-31. Doi: 10.1007/s40614-018-00186-8
- Ilgaz, H. (2018). Bireysel farklılıklar kapsamında çevrimiçi öğrenme araştırmalarına ilişkin sistematik bir derleme. *Journal of Theoretical Educational Science*, 11 (4), 1003-1018.
- Karayol, M., & Eroğlu, S.Y. (2020). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki etik ve mesleki motivasyon durumlarının incelenmesi: Muş İli Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 655-66.
- Karvonen, J., Törmäkangas, T., Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2020). Associations of temperament and personality traits with frequency of physical activity in adulthood. *Journal of Research in Personality*, 84, 1-10.
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2012). Ahlaki karakter ve eğitimi. *Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi*, 16-18.
- KİŞİLİKKULÜBÜ. *Tip 9 "Barışçıl"*. 22.09.2022 tarihinde <https://www.kisilikkulubu.com/tip-9-bariscil/> adresinden alınmıştır.
- Köse, S., Sayar, K., Kalelioğlu, Ü., ve ark. (2004). Mizaç ve Karakter Evanteri (Türkçe TCI): Geçerlik, Güvenirliği ve Faktör Yapısı. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 14 (3), 107-131.
- Menges C. (2016). Toward improving the effectiveness of formal mentoring programs: Matching by personality matters. *Group & Organization Management*, 41 (1), 98-129.
- ONLİNEEĞİTMENİM. (2020). *Sorularla Enneagram*. 22/09/2022 tarihinde <https://onlineegitmenim.com/sorularla-enneagram> adresinden ulaşılmıştır.
- Özkent, Y. (2021). Freud'dan Freud'a Aktarım: Psikanalitik Kuramın Netflix Dizisine Uyarlanması, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 37, 274-292. Doi: 10.17829/turcom.854773

- Qiu, S., Wang, P., & Yang, P. (2015) The impact of personal psychology and behavior factors on the innovation assimilation of secure system development. *American Journal of Industrial and Business Management*, 5, 181-191. Doi: 10.4236/ajbm.2015.54020.
- Rasmussen MD. (2015). Do patients with personality disorders respond differentially to electroconvulsive therapy? A review of the literature and consideration of conceptual issues. *The Journal of ECT*, 31 (1):6-12.
- Riso, D.R., & Hudson R. (2000). Understanding the Enneagram the practical guide to personality types. *Houghton Mifflin Company*, New York.
- Sağlık, G.N. (2021). Psikanalitik kuram ve sosyal hizmet. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 31, 435-455.
- Schmitt, D. P., Realo, A., Voracek, M., & Allik, J. (2008). "Why can't a man be more like a woman? Sex differences in big five personality traits across 55 cultures": *Journal of Personality and Social Psychology*, 96 (1), 168-182.
- Selçuk, Z., & Yılmaz, D.E. (2015). *Rehber Benim, Dokuz Tip Mizaç Modeline Göre Rehberlik Yaklaşımına Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Selçuk, Z., & Yılmaz, D.E. (2018). *Ebeveyn Benim: Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne Göre Ebeveyn-Çocuk İlişkileri*, İstanbul: Mizmer Yayınları.
- Strickhouser, J. E., & Sutin, A. R. (2020). Family and neighborhood socioeconomic status and temperament development from childhood to adolescence. *Journal of Personality*, 88 (3), 515-529.
- Tatlısu, T., Ağırbaş, Ö. & Uçan, İ. (2022). Antrenörlerin duygularını ifade etmede çeşitli demografik özelliklerin etkisinin incelenmesi, (Ed: Ağırbaş, Ağgön & Seçkin Ağırbaş), *Her Yönüyle Spor Araştırmaları II*, Akademisyen Kitapevi, 27-44.
- Taylor, K. (2010). The positive enneagram: a new approach to the nine personality types. *Enneagram Journal*, 3 (1):10.
- TURITY. *What Does the Enneagram Tell Us?* 22.09.2022 tarihinde <https://www.truity.com/enneagram/what-is-enneagram> adresinden ulaşılmıştır.
- Tyler, B., Nikki H., & Despina S., (2020). Personality determinants of subjective executive function in older adults. *Aging & Mental Health*, 24 (11), 1935-1944, Doi: 10.1080/13607863.2019.1667300
- Üngüren, E. (2015). Beynin nöroanatmik ve nörokimsiyal yapısının kişilik ve davranış üzerindeki etkisi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 193-219.
- Wagner, J. (2011). Nine lenses on the World: The enneagram perspective. *Enneagram Journal*, 4 (1):4.
- Yalçın, M.H. (2017). Mizaç ve karakter envanteri-gözden geçirilmiş formu (türkçe tcı-r): geçerlik, güvenilirliği ve faktör yapısı. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Yelpaze, İ. & Ceyhan, E. (2015). Facebook kullanıcılarının kişilik özellikleri ile facebook kullanım örüntülerinin ilişkisi: Bir gözden geçirme çalışması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 5 (2), 24-53. Doi: 10.18039/ajesi.95186

- Yılmaz, D.E, Gençer, A.G, Aydemir, Ö. & ark. (2014b). Dokuz tip mizaç ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliğı. *Eğitim ve Bilim*, 39 (171):115-137.
- Yılmaz, D.E, Gençer, A.G., & Aydemir Ö. (2011). Tarihsel bir sistemin yeni bir mizaç modeline evrimi: Dokuz Tip Mizaç Modeli. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12, 165-166.
- Yılmaz, D.E, Gençer, G.A, Ünal, Ö. & ark. (2014a). Enneagram'dan Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne: Bir Öneri. *Eğitim ve Bilim*, 39 (173), 393-415.
- Yılmaz, D.E, Ünal, Ö, Palancı, M. & ark. (2015). Dokuz tip mizaç ölçeğı ergen (DTMÖ-E) formunun geçerlik-güvenirliğı ve ergenlerde dikkat eksikliğı hiperaktivite bozukluğı ile mizaç tipleri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 40 (179), 361- 381.
- Yılmaz, D.E. & Ünal, Ö. (2018). *Ařk-ı Mizaç, Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne Göre İlişkilerin Doğası*. İstanbul: Say Yayınları,
- Yılmaz, D.E. (2010). *Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne Göre Çocuklarda Karakter ve Kişilik Gelişimi*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yılmaz, D.E. (2019). *Öğretmen Benim*. İstanbul: Mizmer Yayınları.
- Yildiz, Y., Yildiz, M., & Bingöl, E. (2021). The effect of the achievement motivations on sport character: An investigation on elite athletes. *Propósitos Y Representaciones*, 9 (SPE1). Doi: 10.20511/pyr2021.v9nspe1.1225